ЗВІТ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ ПРО СТАН ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ НА НАУКОВУ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ОТРИМАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ЗА 2018-2019 РР.

Наукова доповідь на засіданні Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій 10 червня 2020 р., м. Київ, Україна

<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-3-5>

КРЕМЕНЬ Василь Григорович

доктор філософських наук, професор, дійсний член (академік) НАН України і НАПН України, президент Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Анотація. У доповіді представлено інформацію про наукову діяльність Національної академії педагогічних наук України, її підвідомчих установ та кадрового потенціалу. Наведено найважливіші наукові здобутки за 2018-2019 р. із наукового і методичного забезпечення дошкільної, загальної середньої, спеціалізованої освіти наукового спрямування, виховання дітей з різними порушеннями розвитку, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти і

освіти дорослих, науково-інформаційного супроводу освітнянської галузі, психологічного супроводу розвитку особистості та її самопроєктування на кожному з вікових етапів, роботу з молодими вченими тощо. Висвітлено основні показники діяльності у 2018-2019 рр. про наукові публікації вчених, прогрес в ефективності наукових досліджень, зокрема представлення у наукометричних базах даних Scopus і Web of Science Core Collection, ресурс Електронної бібліотеки НАПН України, наукові періодичні видання, співпрацю з органами державної влади та організаціями, незалежну наукову експертизу, експериментальну діяльність, підготовку здобувачів наукових ступенів доктора філософії та доктора наук, діяльність спеціалізованих вчених рад, міжнародну діяльність, науково-практичні масові заходи тощо. Окреслено виклики та ризики, які впливають на вдосконалення діяльності НАПН України, а також перспективи розвитку та переваги НАПН України. Наголошено на здатності вчених НАПН України здійснювати якісний науково-методичний супровід розвитку освіти України, її людського потенціалу.

Ключові слова: Національна академія педагогічних наук України; наукова діяльність; освіта України; педагогіка; психологія; науково-методичний супровід; розвиток інноваційної людини; людський потенціал.

Шановний Олексію Костянтиновичу!

Шановні члени Наукового комітету!

За законодавством НАПН України здійснює наукове і методичне забезпечення освітньої сфери, дослідницьку діяльність у галузі освіти, педагогіки та психології, підготовку і підвищення кваліфікації освітнянських кадрів з метою розвитку національної освіти та людського потенціалу країни.

Нагадаю, що у сфері освіти функціонує 33 тис. закладів, навчається понад 8 млн здобувачів освіти, зайнято 1,4 млн освітян.

Утворена Указом Глави держави у 1992 р. НАПН України є самоврядною науковою організацією, заснованою на державній власності та створеною як неприбуткова державна бюджетна установа. Статус «Національної» академії надано Указом Президента України у 2010 р. Основні

завдання НАПН України визначено законами, указами, іншими актами законодавства та її статутом.

Нині НАПН України об'єднує 10 наукових інститутів, а також Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, ДЗВО «Університет менеджменту освіти» та Державну науково-педагогічну бібліотеку України імені В.О. Сухомлинського. Середньооблікова чисельність штатних наукових працівників НАПН України в еквіваленті повної зайнятості становить 790 осіб, з них 556 (70,4%) мають наукові ступені, зокрема 171 (21,6%) — доктора наук. 80% академіків і членів-кореспондентів НАПН України представляють позаакадемічні наукові установи та заклади

освіти України. Зосередження досить потужного кадрового потенціалу в одному науковому центрі має значні переваги для відповідної координації і цілісності досліджень, забезпечення їх ефективності.

За вагомі досягнення й особистий внесок у розвиток вітчизняної освіти та науки вченим Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України присуджено Державну премію України в галузі освіти 2018 р. у номінації «Дошкільна і позашкільна освіта»; вченим Інституту соціальної та політичної психології НАПН України — Державну премію України у галузі науки і техніки 2019 р. за роботу «Життєвий світ і психологічна безпека людини в умовах суспільних змін».

Розвитку НАПН України сприяла активізація роботи з молодими вченими, створення їх рад в академії і підвідомчих установах. За рішенням у 2019 р. Президії НАПН України у 2020 р. молоді вчені виконують сім прикладних наукових досліджень.

У НАПН України відповідно до цілей і пріоритетів державної освітньої політики, визначених стратегічними і програмними документами, виконувалося 97 наукових досліджень, із яких 51 фундаментальне і 46 прикладних. Щороку за результатами досліджень видається понад 3 тис. праць. Зокрема, у 2019 р. це 81 монографія, 140 підручників і навчальних посібників, 94 мето-

Підвідомчі установи НАПН України, які здійснюють наукову діяльність за державні кошти

1. Інститут педагогіки (1926 р.)
2. Інститут психології імені Г.С. Костюка (1945 р.)
3. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна (1993 р.)
4. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка (1993 р.)
5. Інститут соціальної та політичної психології (1996 р.)
6. Інститут проблем виховання (1996 р.)
7. Інститут вищої освіти (1999 р.)
8. Інститут інформаційних технологій і засобів навчання (1999 р.)
9. Інститут професійно-технічної освіти (2006 р.)
10. Інститут обдарованої дитини (2007 р.)
11. Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи (1998 р.)
12. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (1999 р.)

дичні посібники і рекомендації, 9 словників і довідників, 94 навчальні програми і концепції та 2,7 тис. статей.

Найважливіші здобутки за 2018 і 2019 рр. зазначено у звітній анкеті. Назву лише деякі з них за останній звітний рік:

- Створено програмне та навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в закладах дошкільної освіти «Впевнений старт». У співпраці з Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій розпочато і в цьому році завершено розроблення інноваційної концепції освіти дітей раннього і дошкільного віку.

- Завершено роботу з формування нового змісту початкової освіти: розроблено та рекомендовано МОН України типову освітню програму для 3-4 класів; створено комплект нових підручників для 2 класу; для учителів підготовлено серію посібників і методичних рекомендацій; створено методики і технології з навчання за окремими предметами; разом із МОН України розроблено стандарт спеціалізованої освіти наукового спрямування; у співпраці з Малою академією наук України обґрунтовано концептуальні засади всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру для обдарованих дітей.

- Розроблено технології психолого-педагогічного супроводу батьків, які виховують дітей з різними порушеннями розвитку, а також забезпечення індивідуалізації і підвищення якості освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами. Особливо підкреслю, що вся програмно-методична документація і навчальна література, яка використовується в освітніх закладах для осіб з інвалідністю, створена за провідної участі вчених НАПН України.

- Розроблено концепцію стандартизації та методичну систему професійної освіти молодших спеціалістів, а також проектування SMART-комплексів для закладів професійної (професійно-

технічної) освіти аграрної, будівельної і машинобудівної галузей; розроблено низку проектів професійних стандартів на компетентнісній основі.

- Здійснено обґрунтування і класифікацію механізмів оцінювання якості вищої освіти; упроваджено моделі та інструменти освітньої стандартизації, на основі яких здійснено методичну експертизу затверджених МОН України в 2018-2019 рр. 127 стандартів вищої освіти за спеціальностями. Упроваджено методології розвитку лідерського потенціалу університетів у 14 закладах вищої освіти. Визначено теоретико-методологічні засади розширення університетської фінансової автономії.

- Розроблено «Концепцію розвитку освіти і навчання дорослих в Україні», обґрунтовано й упроваджено до державного Класифікатора професій професію «Андрагог». Створено технології навчання різних категорій дорослого населення в умовах неформальної освіти.

- Сформовано засади науково-інформаційного супроводу освітянської галузі в умовах євроінтеграційних і глобалізаційних процесів, реалізації концепції «Відкритої науки». Розроблено форми, методи, засоби і модель використання відкритих електронних науково-освітніх систем для розвитку інформаційно-дослідницької компетентності наукових і науково-педагогічних працівників. Обґрунтовано науково-методичні та організаційні засади розвитку освітянських бібліотек України.

- Створено технологічну модель та методичні рекомендації самопроєктування особистості на кожному із вікових етапів; розроблено теорію кіберсоціалізації дітей і молоді в умовах гібридної війни; створено соціально-психологічні технології підтримки комбатантів і членів їхніх родин в умовах медіатравматизації; розроблено й упроваджено в закладах освіти систему (методики, техніки, технології, методичні рекомендації) психосоціальної допомоги дітям, які

опинились у складних життєвих обставинах унаслідок військових дій.

НАПН України демонструє прогрес в ефективності наукових досліджень. У 2019 р. у 1,9 разу порівняно з 2018 р. збільшилася частка вчених і членів (академіків та членів-кореспондентів) НАПН України, які мають публікації у виданнях, що індексуються базами даних Scopus і Web of Science Core Collection. Також у 2,1 разу більше порівняно з попереднім роком опубліковано праць у таких виданнях. У Scopus створено профіль НАПН України.

38 вчених підвідомчих установ НАПН України є членами редколегій наукових періодичних видань, що індексуються у наукометричних базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection. Окрім цього, вчені НАПН України є членами редакційних колегій ще 37 інших зарубіжних періодичних видань.

За рік майже вчетверо збільшилася кількість свідцтво по реєстрацію авторського права.

Підтримуючи ініціативи Відкритої науки та Відкритого українського індексу наукових цитувань, створено сучасну [Електронну бібліотеку НАПН України](https://lib.litta.gov.ua/), у якій розміщено праці за результатами наукових досліджень. У бібліотеці представлено близько 20 тис. ресурсів, які завантажено понад 4,7 млн разів, з них майже 2 млн — у 2019 р., що вдвічі більше порівняно з попереднім роком. У 2019 р. налічувалося 48 тис. користува-

чів бібліотеки, 630 тис. переглядів, 94 тис. сеансів із 143 країн світу.

Електронний журнал «Інформаційні технології і засоби навчання» віднесено до категорії «А» фахових видань і проіндексовано наукометричною базою даних Web of Science Core Collection. У 2019 р. понад 35 тис. користувачів із 165 країн світу здійснили майже 300 тис. переглядів видання (найбільше користувачів з України — 34,6%, Японії — 33,5% та США — 7,1%). За даними Бібліометрики української науки цей журнал посідає восьме місце серед наукової періодики України. Загалом у цьому рейтингу перебувають 20 наукових періодичних видань НАПН України.

НАПН України співпрацює із Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, МОН України, Національним агентством забезпечення якості вищої освіти, Державною службою якості освіти, Національним агентством кваліфікацій, НАН та національними галузевими академіями наук, закладами освіти всіх рівнів, іншими міністерствами і відомствами тощо. Триває виконання Програми спільної діяльності МОН та НАПН України на 2017-2020 роки. Розпочато виконання Програми спільної діяльності НАН і НАПН України на 2020-2022 роки тощо.

Учені НАПН України систематично проводять незалежну наукову експертизу. Щороку подаються пропозиції до понад 100 законодавчих, норматив-

вно-правових актів, державних рішень і програм, освітніх інновацій та інформаційно-аналітичних матеріалів, до понад 3 тис. одиниць навчальної літератури, засобів навчання та навчального обладнання для закладів дошкільної, початкової, середньої (базової і профільної) освіти. Більше 100 провідних учених НАПН України брали участь у діяльності понад 70 експертних, акредитаційних, робочих груп і комісій, агентств, програмних комітетів.

Також учені НАПН України проводять експериментальну діяльність у майже 1,5 тис. закладів освіти МОН України, що на 140 закладів більше, ніж у 2018 р. Більшість закладів (848 од.) беруть участь у всеукраїнських експериментах, затверджених наказами МОН України.

У НАПН України забезпечено завершений цикл підготовки здобувачів наукових ступенів доктора філософії та доктора наук через аспірантуру та докторантуру 11 підвідомчих установ у галузях знань «01 Освіта/педагогіка», «05 Соціальні та поведінкові науки», «23 Соціальна робота», «28 Публічне управління та адміністрування» за 21 освітньо-науковою та 17 науковими програмами.

У 2019 р. у 15 спеціалізованих вчених радах наукових установ НАПН України було захищено 122 дисертації: 38 докторських і 84 кандидатські, зокрема шість (15,8%) докторських і 14 (16,7%)

кандидатських дисертацій співробітниками
підвідомчих установ, а також одна кандидатська
дисертація громадянином Ірану.

У 2019 р. Інститут професійно-технічної освіти НАПН України отримав ліцензію та акредитацію на підготовку магістрів.

У НАПН України розширено міжнародну діяльність, що здійснюється через: участь у майже 50 міжнародних освітніх і наукових проєктах, програмах Американських рад з міжнародної освіти, Британської ради в Україні, Темпус/Еразмус+ Європейського Союзу, Європейського фонду підготовки, Представництва ООН в Україні, Представництва DVV International в Україні, Ради Європи, Світового банку, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ; співпрацю з науковими установами і закладами освіти 47 країн світу; провадження експертної діяльності в рамках понад 50 міжнародних організацій; проведення близько 60 міжнародних науково-практичних заходів; підвищення професійного розвитку та стажування 23 вчених НАПН України.

Інститут вищої освіти НАПН України у 2019 р. підготував і в цьому році розпочав великий європейський проєкт співпраці на 1,5 млн євро, у якому Інститут виступає грантоутримувачем «Відродження переміщених університетів: посилення конкурентоспроможності, підтримка громад».

НАПН України є активним організатором чотирьох щорічних міжнародних освітніх виставок, а також відповідно до планів роботи проводить близько 200 інших науково-практичних масових заходів.

Є і багато проблем, зокрема:

1. Хронічне недофінансування НАПН України з огляду на складність і масштабність завдань та об'єктивно незначні можливості комерціалізації результатів діяльності в освітній сфері.

2. Неконкурентоспроможність заробітної плати. Середньомісячна заробітна плата на повну ставку працівників за загальним фондом у 2019 р. становила 8,2 тис. грн, наукових працівників — 9,4 тис. грн (середня заробітна плата у м. Києві — 15,8 тис. грн).

3. Подальше скорочення чисельності вчених і наукових шкіл, що зумовлено недостатнім фінансуванням. Порівняно з 2014 р. штатна чисельність НАПН України зменшена на 37%.

4. Кількаразове зниження приходу в аспірантуру і докторантуру через брак коштів, що не сприяє омолодженню наукових колективів.

5. Дефіцит фінансових можливостей для участі вчених, аспірантів і докторантів у повноцінній міжнародній науковій діяльності, закордонних конференціях, стажуваннях, публікаціях тощо.

6. Обмежені можливості в оновленні дослідницького обладнання.

7. Абсолютизація оцінювання діяльності вчених за кількістю публікацій у виданнях, які індексуються наукометричними базами Web of Science Core Collection та/або Scopus, оскільки це не враховує її соціогуманітарну специфіку та головну функцію щодо наукового і методичного забезпечення саме національної освіти.

Перспективи розвитку НАПН України ми пов'язуємо з об'єктивно затребуваною потребою її роботи для розвитку освітньої сфери. Це вимагає певних змін у нашій діяльності, зокрема:

- подальшого підвищення публікаційної активності й ефективності учених, представлення їх в наукометричних базах даних, удосконалення

рівня володіння англійською мовою, використання ІКТ-технологій, участі в міжнародних проектах;

- організаційне переформатування й посилення окремих структур НАПН України, насамперед діяльність яких пов'язана з напрямками розвитку дітей раннього і дошкільного віку.

Перевагою НАПН України є здатність цілісно, оперативно та інноваційно розв'язувати нагальні проблеми освітньої галузі. У НАПН України є наукові установи з основних напрямів освітньої діяльності, окрім, на жаль, розвитку дітей раннього і дошкільного віку. Деякі з них мають столітню історію. Сформовано високопрофесійні колективи. Тут працюють єдині в Україні два інститути психології та інші унікальні наукові школи.

НАПН України здатна здійснювати якісний науково-методичний супровід розвитку освіти України, її людського потенціалу.

Дякую за увагу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Електронна бібліотека НАПН України. (n.d.). <https://lib.iitta.gov.ua/>
- Кремень, В.Г. (ред.). (2019). *Звіт про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2018 р.* Київ: НАПН України. <https://bit.ly/2XRqrgl>
- Кремень, В.Г. (ред.). (2020). *Звіт про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2019 р.* Київ: НАПН України. <https://bit.ly/3cVbbn7>
- Луговий, В.І., & Регейло, І.Ю. (2020). Про «Звіт про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2019 році». *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-2-5>
- Наукова продукція Національної академії педагогічних наук України, рекомендована до впровадження (2018 р.)*: Збірник анотованого переліку наукової продукції (2019). Київ: НАПН України. <https://bit.ly/2MR4gAR>
- Наукова продукція Національної академії педагогічних наук України, рекомендована до впровадження (2019 р.)*: Збірник анотованого переліку наукової продукції (2020). Київ: НАПН України. <https://bit.ly/2Yndni5>
- Національна академія педагогічних наук України. (n.d.). *Головна*. <http://naps.gov.ua/>

Національна академія педагогічних наук України. (2018). *Національний освітньо-науковий глосарій*. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ». <http://lib.iitta.gov.ua/715512/>
Президент України. (1992, 4 березня). *Про заснування Академії педагогічних наук України* (124). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124/92>

Президент України. (2010, 24 лютого). *Про надання Академії педагогічних наук України статусу національної* (259/2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2010>

© Фото: О.А. Шагаєва

NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE REPORT ON THE STATE OF USING THE FUNDS FOR RESEARCH ACTIVITIES AND THE RESULTS RECEIVED IN 2018-2019

Scientific Report at the Meeting of the Scientific Committee of the National Council of Ukraine for Science and Technology Development, June 10, 2020, Kyiv, Ukraine

Vasyl Kremen

DSc in Philosophy, Professor, Full Member (Academician) of NAS of Ukraine and NAES of Ukraine, President, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The information on the research activities of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, its subordinated institutions and staff potential are presented in the report. The most important research achievements for 2018-2019 in the scientific and methodological support of preschool, general secondary, specialised education of scientific direction, special needs, vocational, professional pre-higher, higher and adult education, scientific and informational support for educational sphere, psychological support for a personality development, his or her self-design at every age stage, young scientists activities, etc. are enlightened. The main indicators of the NAES of Ukraine activities in 2018-2019 concerning the researchers' publications, progress in research efficiency, in particular representation in the Scopus and Web of Science Core Collection databases, the NAES of Ukraine Digital Library resource, scientific journals, cooperation with public authorities and organisations, independent scientific expertise, experimental activities, PhD and DSc students' preparation, specialised research councils, international activities, scientific and practical public events, etc. are presented. The challenges and risks the NAES of Ukraine is facing, development prospects and benefits are outlined. The capability of the NAES of Ukraine researchers to accomplish the qualitative scientific and methodological support for the Ukrainian education development, its human potential is emphasised.*

Keywords: *National Academy of Educational Sciences of Ukraine; research activities; Ukrainian education; pedagogy; psychology; scientific and methodological support; innovative person development; human potential.*

Дата публікації: 12 червня 2020 р.